

O języku Internetu. Wokół książki *Interaktion von Internet und Stilistik, Internet und Stil**. Herausgegeben: Branko Tošovič, Arno Wonisch (Graz 2016, 306 s.)

Monografia zbiorowa *Interaktion von Internet und Stilistik, Internet und Stil* wpisuje się w nurt współczesnych badań językoznawczych nad językiem Internetu, który tym razem odnoszony jest, jak już sam tytuł wskazuje, do stylistyki i stylów. Autorami poszczególnych części są badacze z siedmiu krajów: Bośni i Hercegowiny, Macedonii, Austrii, Polski, Rosji, Czech i Ukrainy. Dwadzieścia dwa teksty napisane zostały w siedmiu językach: chorwackim, macedońskim, polskim, rosyjskim, serbskim, czeskim i ukraińskim. Czytelnik otrzymuje zatem do rąk opracowanie wielojęzyczne, w językach słowiańskich, ale chyba w zbyt wielu. Utrudnia to recepcję monografii jako całości, ponieważ odbiorca z góry skazany jest na jej fragmentaryczną lekturę. Inna sprawa, że przyjęcie przez redaktorów takiej formuły monografii mogło powodować komplikacje dla potencjalnych recenzentów, którzy winni się wykazać nie tylko wiedzą merytoryczną, ale także dobrą znajomością kilku języków. Co oczywiste, rozwiązaniem mogłoby być sporządzenie opinii przez specjalistów w zakresie poszczególnych języków. Napisałem „mogłoby”, ponieważ recenzentów na stronach opracowania próżno szukać. Jediną informację, jaką znajdziemy w monografii, stanowi zapis: „Оценка работ, макет и корректура: Branko Tošovič, Arno Wonisch”. Wynika z tego, że redaktorzy wykonali prace wyraźnie przekraczające zwyczajowo przyjęty zakres czynności edytorskich i redakcyjnych, a sama monografia nie została zaopiniowana do druku przez recenzentów zewnętrznych. Wydaje się, że przyjęcie takiej metodyki jest z gruntu nieuzasadnione, ponieważ recenzji powinny się podjąć autorytety w danej dziedzinie, tym bardziej że monografia powstała pod auspicjami Międzynarodowej Komisji Stylistycznej przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów. Myślę, że już ten fakt zobowiązuje.

Kontrowersyjnych rozstrzygnięć w recenzowanym opracowaniu zresztą nie brakuje. Jak bowiem zrozumieć fakt, że monografia zawierająca dwadzieścia dwa teksty w językach słowiańskich jest opatrzona wstępem wyłącznie w języku niemieckim? Rozumiem, że taka decyzja może być uzasadniona tytułem książki w tymże języku, ale mimo to dla wstępu w języku słowiańskim (np. rosyjskim) powinno się znaleźć miejsce.

Lektura monografii utwierdza w przekonaniu, że w przypadku prac zbiorowych mamy zwykle do czynienia ze zróżnicowanym poziomem ich poszczególnych części. Niemniej jednak znakomita większość z nich, co podkreślam z satysfakcją, to opracowania cenne, wartościowe, pogłębiające naszą wiedzę o niełatwych w opisie tytułowych relacjach między Internetem a stylistyką/stylami. Należy żałować, że redaktorzy zaproponowali alfabetyczny (według nazwisk), a nie problemowy układ artykułów. Niezastosowanie metody łączenia tematycznego spowodowało, że kolejność tekstów jest przypadkowa, a one same nie nabierają nowych wartości poznawczych przez twórcze dla czytelnika sąsiedztwo. Moje kompetencje

* Tytuł książki można przetłumaczyć jako *Interakcje między Internetem a stylistyką, Internet i styl*.

językowe pozwalają mi oceniać teksty napisane w języku polskim, rosyjskim i czeskim, i tylko do tych się ograniczę. Stanowią one większość – szesnaście z dwudziestu dwóch tekstów.

Monografię otwiera szkic Swietłany Baryszewej *Фонетические „заимствования” в интернет-коммуникации*, poświęcony jednej z najbardziej typowych właściwości języka Internetu – kontaminacji formy pisemnej i ustnej. W rzeczy samej, w Internecie wykształciła się forma pośrednia, co znalazło odzwierciedlenie w jej nazwach: *письморечь, письменно-разговорная разновидность разговорной речи*. Lingwistka odnosi się do zjawiska, na które zwraca uwagę coraz więcej badaczy, a mianowicie do fonetyzacji zapisu (pisma). Zebrany materiał pozwolił autorce na stwierdzenie, że można mówić o aktywizacji procesów fonetyczno-fonologicznych we współczesnym języku pisanym.

Referat (tak go nazywa autorka) Tatiany Czernyszowej *Модели конфликтного речевого воздействия в неофициальном публичном общении (на материале обсуждений в социальных сетях интернет-коммуникации)* stanowi analizę, jak w tytule, sytuacji konfliktowej, a ściślej: modeli oddziaływania językowego w sytuacji konfliktowej. Co prawda, w referacie ani razu nie padają słowa *styl* czy *stylistyka*, niemniej możemy w nim znaleźć wiele cennych spostrzeżeń dotyczących analizy komunikacji na portalach społecznościowych.

Jana Hoffmannová w tekście *Internetová čeština: ekonomie a redukce vyjadřování, explicitnost a implicitnost* koncentruje się na problemie składni czeszczyzny internetowej. Niewątpliwą zaletą analizy jest to, że przeprowadzona została na podstawie materiału korpusowego, który stanowiły listy tradycyjne, SMS-y i e-maile. Autorka zwraca uwagę, że zarówno e-maile, jak i SMS-y podlegają takim samym procesom skracania wypowiedzi, jak wypowiedzi ustne. Przejawami ekonomizacji wypowiedzi są elipsy, apozjopezy, jukstapozycje, wyliczenia (w tym urwane) czy wyrazy jednosylabowe inicjujące wypowiedź. Składnia języka internetowego jest, zdaniem autorki, składnią dialogową, procesualną, ważnym elementem profilu stylistycznego komunikacji elektronicznej. Lingwistka wzbogaca swoją analizę (przywołując prace Karela Hausenblas a Milana Jelínka) (HAUSENBLAS, 1972; JELÍNEK 1994; 1999; 2002) rozważaniami na temat stylu eksplicytnego i implicytnego oraz ich odniesieniem do wypowiedzi ustnej i pisemnej.

Obszerne opracowanie Jeleny Kakorinej pt. *Интернет через зеркало метафоры* poświęcone jest metaforycznym obrazom Internetu w języku rosyjskim. Autorka zwraca uwagę na ich różnorodność i stara się je usystematyzować. Wśród różnorodnych metaforycznych nominacji Internetu można wyróżnić między innymi takie, jak: przestrzeń wirtualna, w której przebiega komunikowanie (*лес, дебри, море, Вселенная*), struktura przestrzeni (*сеть, паутина, лабиринт*), magazyn informacji (*библиотека, архив, куча, свалка*), miejsce komunikowania (*кафе, кухня*), miejsce „życia” (*город, деревня, среда обитания*).

Bardzo dobrze wkomponowuje się w tematykę monografii krótki szkic pt. *Художественная рефлексия в интернет-комментариях* Larusy Kasperowej. Badaczka opisuje problematykę refleksji w tekście literackim, a ściślej – sposoby jej wyrażenia. Słusznie zostają rozgraniczone dwa rodzaje refleksji: literacka – rozumiana jako odzwierciedlenie samopoznania w tekstach stylu literackiego, i obrazowa, będąca wyrażeniem samopoznania za pomocą środków obrazowych w tekstach różnych stylów, np. w potocznym. Autorka rozpatruje cztery typy komentarzy internetowych: analityczny, komentarz-emocjonalna reakcja, komentarz-współtworzenie i mieszany. Jedynym mankamentem szkicu jest brak jakiegokolwiek podsumowania, które byłoby swoistym *résumé* spostrzeżeń wcześniejszych, zresztą unikliwych i przekonujących.

Aleksander Kiklewicz w obszernym opracowaniu *Синтаксические характеристики русских и польских интернет-форумов (на материале простых и сложных предложений с ментальными предикатами)* koncentruje swoją uwagę na opisie składni tekstów na forach internetowych. Najcenniejsze wydaje się spostrzeżenie autora, że teksty internetowe (czaty, e-maile, blogi, komentarze, fora, newslettery itd.) nie są zbiorem jednorodnym, ale heterogenicznym. Jako przykład badacz podaje grupy dyskusyjne, które nie są egzemplifikacją tekstu w stylu potocznym. Mocną stroną opracowania jest wyzyskany materiał językowy, jego precyzyjna analiza oraz wiele odwołań do literatury przedmiotu.

Metodologicznie ważny jest szkic Natalii Kłuszyny. Dotyczy on stylistyki internetowej (termin Branko Tošoviča), którą lingwistka traktuje jako odrębną, specyficzną dziedzinę współczesnej stylistyki mediów. Jednocześnie ma świadomość konieczności zarówno zdefiniowania takich terminów, jak *styl internetowy* czy *style internetowe*, jak i przyjęcia określonej klasyfikacji gatunków internetowych. Postuluje ona wyróżnianie określonych stylów internetowych różnych gatunków i typów tekstów, jednak jest przeciwna wyodrębnianiu internetowego stylu funkcjonalnego. Autorka umiejętnie zarysowuje pole badań stylistyki internetowej i muszą przyznać, że czyni to z imponującą znajomością poruszanej problematyki. Cały tekst ma charakter polemiczny, badaczka dzieli się swoimi spostrzeżeniami i przemyśleniami, co dodatkowo przydaje mu naukowej wiarygodności.

Z tekstem tym dobrze koresponduje kolejny – artykuł Iwony Loewe pt. *Интернет как технология и общественное пространство*. Współautorka *Stylów współczesnej polszczyzny. Przewodnika po stylistyce polskiej* (MALINOWSKA, NICOŃ, ŻYDEK-BEDNARCZUK, red., 2013) przedstawia punkt widzenia polskiego stylistyka na to, co rozumie się pod pojęciem *przestrzeni Internetu* i jak ten obszar należałoby analizować. Podobnie jak Natalia Kłuszyna, podkreśla ona, iż nie jest możliwe całościowe badanie Internetu, ponieważ on sam nie stanowi całości. Można natomiast poddawać analizie styl wypowiedzi na blogach, postów na forach dyskusyjnych czy komentarzy na portalach internetowych. Zdaniem autorki, dzięki Internetowi komunikowanie masowe przestaje być asymetryczne i wertykalne, a staje się symetryczne i horyzontalne. Nie sposób nie zgodzić się z twierdzeniem, że Internet, rozumiany jako technologia, zmienił nie tylko przestrzeń społeczną i indywidualną, ale także komunikacyjną.

Istotny dla współczesnych badań nad dyskursem religijnym jest artykuł Marzeny Makuchowskiej *Dyskurs religijny w Internecie*. Cenne wydaje się wskazanie tendencji rozwojowych we współczesnym życiu religijnym. Badaczka zastrzega, co prawda, że jej tekst jest wynikiem wstępnych badań, które mogą stanowić punkt wyjścia do obszerniejszego i gruntowniejszego opracowania, mimo to jednak znajdziemy tu opis najistotniejszych przemian w dyskursie religijnym. Te ostatnie spowodowane są wpływem kultury popularnej i jej komercyjnego podejścia do życia i religii. Nie przypadkiem dyskurs religijny upodabnia się w coraz większym stopniu do dyskursu reklamowego, operując terminami takimi, jak *church marketing*, *churchonomics*, *marketing kościelny* czy *teologia marketingu*, i przyjmując od kultury popularnej potoczny typ myślenia, dominację wartości hedonistycznych czy schlebienie masowym gustom. Należy tylko żałować, że wiele spośród problemów podjętych przez Makuchowską ze względu na ograniczone rozmiary tekstu nie zostało rozwiniętych (na co autorka zwraca uwagę).

Larysa Sielezniova w artykule zatytułowanym *Жанровые и стилистические особенности пресс-релиза, размещенного на сайте компании* podejmuje próbę analizy komunikatu prasowego

wego zamieszczonego na stronie internetowej firmy. Autorka zdefiniowała cechy gatunkowe i stylistyczne komunikatu, przyjmując perspektywę badawczą wypracowaną w medioznawstwie i *public relations*. Komunikat prasowy dzięki Internetowi znacznie poszerzył zakres swojego oddziaływania: jego odbiorcami stali się nie tylko przedstawiciele mass mediów, ale potencjalnie wszyscy użytkownicy Internetu. Analiza materiału językowego pozwoliła nie tylko na wykazanie wpływu Internetu na formę komunikatu prasowego, ale także na określenie nowych cech tego gatunku.

Zagadnieniom szczegółowym, a ściślej derywatom typu *вкусняшка, стройняшка, нежняшка, умняшка*, poświęcony jest artykuł Olgi Siewierskiej „*Няшки*” *сквозь интернет-призму редеривации*. Zaletą opracowania jest to, że analiza strukturalna, semantyczna i pragmatyczna została przeprowadzona na materiale korpusowym, tj. zostały wykorzystane zasoby Narodowego Korpusu Języka Rosyjskiego.

Гипертекстовое представление события (на материале российский интернет-изданий) to tytuł opracowania Nadieжды Smirnowej poświęconego wydarzeniu jako podstawowej kategorii warunkującej zawartość treściową tekstów medialnych. Autorka zwraca uwagę na możliwości, jakie stworzył Internet dla werbalizacji wydarzeń, a to dzięki wspólnej cesze wydarzenia i hipertekstu – nieliniowości. Ona właśnie sprawia, że odbiorca komunikatu może określone wydarzenie uszczegóławiać, wpisując je w ogólne kontinuum rzeczywistości realnej. Zdaniem autorki, tworzone za pomocą hiperłączy ciągi wydarzeń sprzyjają formowaniu się medialnego obrazu świata najpełniej obrazującego rzeczywistość.

W artykule *Демотиватор и мем: к вопросу о возникновении новых терминов Рунета* Tatiana Swiszczyk rozpatruje tytułowe terminy *mem* i *demotywator* w aspekcie etymologicznym, historycznym i słowotwórczym. Doceniając ten artykuł, nie sposób nie odnotować jego propedeutycznego charakteru, który może razić czytelnika poszukującego głębszej i wnikliwej analizy zjawisk w Runecie. Niestety, tekst nie jest wolny od wielu usterek technicznych. Po raz pierwszy spotkałem się z zapisem współautorów opracowania z ukośnikiem (Лантюхова/Загоровская/Литвинова), który jest znakiem pisarskim stosowanym w pracach leksykograficznych (choć nie tylko) oznaczającym alternatywę (np. oddzielającym warianty przekładowe). Można go również spotkać w dychotomicznych parach wyrazów typu *ko-bieta/mężczyzna, tak/nie, dotyczy/nie dotyczy* itp. Tego typu potknięcia, skutecznie psujące odbiór całości, powinny być wyeliminowane w trakcie prac redakcyjnych. Mimo tych niedociągnięć (nie wiem, czy zawinionych przez autorkę) tekst można ocenić aprobatywnie.

Pod względem objętości wyraźnie kontrastuje z innymi tekstami w recenzowanej monografii obszerne opracowanie studyjne Branko Tošoviča zatytułowane *Стилистика в интернете, интернет в стилистике*. Pomijając kwestie merytoryczne, jego strona językowa wzbudza wielkie kontrowersje. W tekście, który ma przecież charakter naukowy, czytelnik znajdzie w zasadzie wszystkie rodzaje błędów językowych: leksykalne, gramatyczne, słowotwórcze, ortograficzne, interpunkcyjne. Aby nie być posądzonym o stronniczość, przytoczę niektóre z nich: „здесь существует определенное сходство языком и интернетом” (s. 252), „лудистические (занимается игрой слов) эффекты” (s. 255), „конативность (отправляются сообщения для того, чтобы коммуникация продержалась)” (s. 256), „первичный эмайловый стиль является стилистический очень разнообразным” (s. 259), „Он не образуют отдельного стиля” (s. 259), „Эсемесовский стиль – это стиль краткий сообщений” (s. 260), „экономика языковых средств” (s. 260), „в лексике избылиуют ненормативные слова” (s. 262), „Троллинговый стиль

– это разновидность провокационного стиля. Троль – сетевой провокатор” (s. 266), „флейнговый стиль обслуживает флейминг” (s. 268), „предметом инструментальной стилистика являются также литуративы” (s. 269). Wymieniłem jedynie przykłady oczywistych potknięć. Brak korekty rodzimego użytkownika języka rosyjskiego spowodował, niestety, że artykuł pod względem językowym praktycznie nie spełnia standardów tekstu naukowego. Ponadto opracowanie Branko Tošoviča zawiera wiele twierdzeń opartych na mocno dyskusyjnych założeniach. Wątpliwości wzbudza między innymi wyodrębnienie stylistyki sieciowej (*сетевая стилистика*) wraz z jej sześcioma odmianami: gatunkową (*жанровая сетелистика*), fenomenologiczną (*феноменологическая сетелистика*), lingwokonstruktywną (*лингвоконструктивная сетелистика*), instrumentalną (*инструментальная сетелистика*), izolowaną (*изолирующая сетелистика*) i generatorską (*генераторская сетелистика*). Sam termin *сетелистика* można podać w wątpliwość, ponieważ jeśli już jest stosowany w rosyjskiej literaturze przedmiotu, to w znaczeniu ‘dziennikarstwo internetowe’ i w opozycji do terminu *традиционная журналистика*. Można się domyślić, że autorowi chodzi o termin *сетестилистика*, którego zresztą użył w jednym z ostatnich artykułów (Tošovič, 2015). W samym recenzowanym tekście badacz to potwierdza, w następujący sposób objaśniając termin *жанровая сетелистика*: „это стилистика, которая создается в рамках автохтонных сетевых жанров и которая порождает чатовый, эмайловый, твиттерский, блогový, эсемесовский, демотиваторский, пирожковый... стили” [zapis oryginalny – przyp. A.Ch.]. Nawiasem mówiąc, wymienione przez autora style idą w dziesiątki, co może zdumiewać każdego, kto zajmuje się tym obszarem badawczym. Zwraca uwagę nieład w strukturze tekstu czy w opisie poszczególnych zjawisk językowych, a także chaos terminologiczny. Nie odmawiam badaczowi prawa do nazywania nowych zjawisk w języku, ale niektóre z użytych przez niego terminów czy wyrażań (np. *эмайловый стиль*, *иконическая стилистика*, *дефисная стилистика*, *блиц-стиль*, *генераторская сетелингвистика*, *инструментальная стилистика*, *неавтохтонные ресурсы*) bądź nie są przyjęte w literaturze przedmiotu, bądź można je spotkać w źródłach niemających charakteru naukowego. Mam nadzieję, że niektóre z błędów (np. „троллинговый стиль” (s. 266), „падокновский стиль” (s. 266), „троллинголый стиль” (s. 267)) to tylko literówki. Niestety, do tych ostatnich nie można zaliczyć dwojakiej pisowni: „троль” (s. 266) i „тролль” (s. 267), „эллиптичность” (s. 256) i „элиптичность” (s. 260).

O mowie nienawiści czy agresji werbalnej w Internecie pisze się ostatnio sporo. Nic zatem dziwnego, że ten problem znalazł się w centrum uwagi Tatiany Woroncowej w artykule *Речевая агрессия как коммуникативная игра: троллинг и флейминг*. Należy zgodzić się, iż *trolling* i *flaming* powinny być rozpatrywane jako specyficzne formy agresji werbalnej determinowane przez określone parametry dyskursu internetowego. Autorka właściwie ustala relacje między nimi, widząc w obu formach różny status pragmatyczny: *trolling* to indywidualne działanie werbalne, *flaming* – dialogowe współdziałanie. Relacje między trollingiem a flamingiem przypominają związek przyczynowo-skutkowy: przyczyna (*trolling*) – skutek (*flaming*). Zaletą tekstu są solidne podstawy metodologiczne, przede wszystkim wykorzystane prace z zakresu językoznawstwa pragmatycznego (Strawson, Searle, Grice) (Стросон, 1986; Серль, 1986a, 1986b; Грйсе, 1971), teorii komunikacji językowej (Почепцов, Леонтьев) (Почепцов, 2001; Леонтьев, 2013) czy kultury języka (Матвеева) (Матвеева, 2003).

Monografię zamyka artykuł *Диминутивы в туристических онлайн-каталогах* autorstwa Arno Wonischa, stanowiący analizę zdrobnień w katalogach turystycznych i na stronach

internetowych miejscowości turystycznych. Autor poddał analizie materiał w sześciu językach: niemieckim, rosyjskim, słoweńskim, bułgarskim, chorwackim i bośniackim. Wnioski, które sformułował, są cenne, choć, oczywiście, należy mieć na uwadze stosunkowo wąski obszar tematyczny podlegający badaniom.

Na zakończenie chciałbym podkreślić wartość samego pomysłu powstania recenzowanej monografii. Otrzymaliśmy opracowanie potrzebne, które bez wątpienia dobrze wpisze się w nurt badań stylistycznych nad Internetem i będzie stanowić punkt odniesienia dla opracowań przyszłych. Walorem publikacji jest z pewnością szczegółowe zbadanie i opisanie przez autorów wybranych konkretnych zagadnień z równoczesnym otwieraniem nowych perspektyw badawczych. Jednocześnie chciałbym wyrazić swój niedosyt, który zrodziło we mnie kilkunastodniowe obcowanie z książką *Interaktion von Internet und Stilistik, Internet und Stil*, dotyczący przede wszystkim jej strony technicznej. Różnego rodzaju usterkami, które w niej znajdziemy, można by obdzielić kilka innych. Jaskrawym przykładem braku staranności edytorskiej jest choćby cieniowanie tła w bez mała całym tekście Iwony Loewe. Właśnie niska jakość prac redakcyjnych, zaniechanie recenzji naukowej (o czym napisałem już na wstępie) i praktycznie brak korekty w znacznej mierze obniżają wartość całego opracowania. Wielka to szkoda, ponieważ ogromny potencjał intelektualny autorów poszczególnych części monografii zasługiwał na lepszą oprawę.

Literatura

- GRICE H.P., 1971: *Meaning*. In: STEINBERG D.D., JAKOBOVITS L.A. eds.: *Semantics: An Interdisciplinary Reader in Philosophy, Linguistics and Psychology*. Cambridge.
- HAUSENBLAS K., 1972: *Explicitnost a implicitnost jazykového vyjadřování*. „Slovo a slovesnost” R. 33, nr 2, s. 98–105.
- JELÍNEK M., 1994: *Konkurence mezi komunikací explicitní a implicitní*. W: GAJDA S., NOCOŇ J. red.: *Kształcenie porozumiewania się*. Opole, s. 17–22.
- JELÍNEK M., 1999: *Volba mezi explicitností a implicitností ve verbální komunikaci*. V: ČECHOVÁ M., MOLDANOVÁ D. red.: *Jinakost, cizost v jazyce a v literatuře*. Ústí nad Labem, s. 11–17.
- JELÍNEK M., 2002: *Implicitnost a explicitnost komunikace a stylu*. „Stil” nr 1, s. 45–53.
- MALINOWSKA E., NOCOŇ J., ŽYDEK-BEDNARCZUK U., red., 2013: *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*. Kraków.
- ЛЕОНТЬЕВ В.В., 2013: *Стратегии невежливой коммуникации в компьютерном дискурсе*, В: *Человек. Язык. Культура*. Киев, с. 714–723.
- МАТВЕЕВА Т.В., 2003: *Учебный словарь: русский язык, культура речи, стилистика, риторика*. Москва.
- ПОЧЕПЦОВ Г.Г., 2001: *Теория коммуникации*. Москва.
- СЕРЛЬ ДЖ.Р., 1986а: *Классификация иллокутивных актов*. В: *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 17: *Теория речевых актов*. Москва, с. 175–195.
- СЕРЛЬ ДЖ.Р., 1986б: *Что такое речевой акт*. В: *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 17. Москва, с. 151–169.
- СТРОСОН П.Ф., 1986: *Намерение и конвенция в речевых актах*. В: *Новое в зарубежной лингвистике: ГОРОДЕЦКИЙ Б.Ю., КОБОЗЕВА И.М. сб. ст./ сост.* Вып. 17. Москва, с. 130–150.
- TOŠOVIĆ V., 2015: *Стилистика русского и сербского сетературного гипертекста*. „Славистика” XIX, s. 127–132.